

УДК 654.197:008

Ю. Ю. Великий, викладач, Харківська державна академія культури, м. Харків

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТРЕБ МОЛОДІ В ТЕЛЕВІЗІЙНОМУ МЕДІА-ПРОСТОРІ

Досліджуються чинники впливу на формування духовності молоді, з'ясовуються оптимальні варіанти і механізми духовного виховання молодих людей засобами телебачення. Окреслено основні напрями вироблення морально-психологічного імунітету до потенційно негативного впливу телебачення на молодь; форми і методи використання телебачення в процесі духовного виховання молоді.

Ключові слова: *духовність, духовні цінності, молодь, виховання, телебачення, моральність, релігійність, національна свідомість.*

Ю. Ю. Великий, преподаватель, Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

ФОРМИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ПОТРЕБНОСТЕЙ МОЛОДЕЖИ В ТЕЛЕВИЗИОННОМ МЕДИА-ПРОСТРАНСТВЕ

Исследуются факторы влияния на формирование духовности молодежи, выясняются оптимальные варианты и механизмы духовного воспитания молодых людей средствами телевидения. Очерчены основные направления выработки морально-психологического иммунитета к потенциально негативному влиянию телевидения на молодежь; формы и методы использования телевидения в процессе духовного воспитания молодежи.

Ключевые слова: *духовность, духовные ценности, молодежь, воспитание, телевидение, моральность, религиозность, национальное сознание.*

Yu. Yu. Velykyi, Lecturer, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

FORMATION OF INFORMATION NEEDS OF YOUTH IN TELEVISION MEDIA-SPACE

This article investigates the factors of influence on the formation of youth spirituality, as well as the best options and mechanisms for the spiritual education of young people via television. The main directions of generating moral and psychological immunity to the potentially negative influence of TV on youth and the forms and methods of using television in the process of spiritual education of youth are outlined.

Key words: *spirituality, spiritual values, youth, education, television, morality, religiosity, national consciousness.*

Постановка проблеми, її актуальність. Духовність — це осмислення людиною того, що головною сутністю життя є універсальні цінності добра, краси, істини, а також сенсу свого буття, місця та гармонії її стосунків з природою, суспільством, сучасною технікою, інформаційним середовищем. Духовну структуру людини, народу, нації можна розглядати як діалектичний синтез світоглядної, моральної, естетичної культури, який реалізується в практичній діяльності особи й суспільства та зумовлює свободу мислення і добротність.

Останні дослідження та публікації. За останні роки вийшли друком наукові праці та монографії, в яких вивчаються й аналізуються система засобів масової інформації, її роль у формуванні національної ідеї, вплив на формування громадської думки, суспільної свідомості. Значення та місце ЗМІ в житті України розглядає А. З. Москаленко [5], В. Лизанчук аналізує складні проблеми зародження національної культури, духовності, функціонування української мови в усіх сферах держави [4]. Проблеми активного впливу ЗМІ на політичну свідомість і поведінку громадян досліджували О. В. Пугачов та А. І. Соловійов [6; 7]. М. Л. Князева [2] розглянула, як мас-медіа визначають духовний клімат суспільства.

Мета статті — вивчити чинники впливу на формування духовності молоді, з'ясувати оптимальні варіанти і механізми духовного виховання молодих людей засобами телебачення.

Розвиток української державності, демократизація суспільства потребують особливої уваги до духовного виховання молодого покоління. Адже донедавна суспільство розглядало молодь як об'єкт соціального впливу своїх виховних та ідеологічно-пропагандистських інститутів, вважаючи, що юнаки та дівчата повинні лише ретельно виконувати рішення, які приймаються «нагорі». Тому від молоді очікували виявів ініціативи в чітко регламентованих формах, активності — у межах окреслених завдань, ентузіазму — у визначеному соціальному спрямуванні. Це призвело до зневіри молоді у власні сили, її байдужості, агресивності, а внаслідок цього — до поширення наркоманії, алкоголізму, збільшення кількості різних кримінальних проявів у суспільстві тощо. І це закономірно, оскільки духовне виховання є важливим соціальним чинником. Воно виникає паралельно з розвитком суспільства й формується за законами суспільного розвитку. Ідеї, які скеровують соціальну практику духовного виховання й форми її організації, завжди зумовлені конкретними суспільними відносинами, що позначаються на особливостях систем моральності, які виникають в умовах різних суспільних формацій.

Із відновленням Української незалежної держави духовне виховання молодого покоління стало набувати нового змісту.

Одним з важливих чинників подолання негативних явищ, які виникли в молодіжному середовищі, є формування високоморальних загальнолюдських, християнських духовних цінностей передусім у свідомості кожної молодої особи. Оскільки духовність є норморегулювальною властивістю поведінки, то усунення негативних наслідків, помилок у вихованні молоді, вихід її з «постгеноцидного стану» (Джеймс Мейс), утвердження справжньої свободи і демократії може

гарантувати висока духовність молодих українських громадян. Тому духовне виховання молоді нині стало загальнодержавною проблемою, справою всього українського народу.

Оскільки телебачення охопило всі сфери суспільного життя, ставши органічною складовою культури (і видом культури, а не лише засобом інформування), мистецтва, ідеології, політики, освіти, науки тощо, то воно спричинило немало проблем у вихованні молоді. Адже телевізійні програми не лише є носієм добротворчої енергії, що сприяє утвердженню у свідомості молодих людей духовних ідеалів, високої моралі, християнських чеснот, але й здатне прищепити спотворені уявлення про добро та зло, совість і підлість, чесність і брехливість, моральність і аморальність, національну гідність і космополітизм, любов та цинізм тощо.

На основі аналізу результатів опитування молоді про використання вільного часу (телебачення — найпопулярніший засіб масової комунікації) та дослідження телевізійних передач можна стверджувати, що позитивний вплив телебачення на формування духовності молоді безпосередньо залежить не лише від фахового рівня опрацювання та поширення інформації (створення — передавання — сприймання), а й від рівня національної свідомості, громадянської позиції, розуміння суті демократії, свободи слова і свободи діяльності ЗМІ, професійно-етичних принципів діяльності працівників телебачення. Насамперед від означених факторів залежить те, у сферу впливу яких телевізійних передач потрапляє молодь.

Оцінюючи роль телебачення в процесі етнічного, національно-політичного, державно-патріотичного самоусвідомлення української молоді, можна навести думку лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, філософа Сергія Кримського, котрий підкреслив, що особистість — це не тільки неповторність індивіда, це й індивідуальна неповторність нації. Кожна нація — це теж історична особа. Отже, нація, як і особистість, через телебачення й інші ЗМІ повинна постійно звертатися до своєї самотності, відновлювати її через окремі особистості.

Духовна людина не тільки усвідомлює вирішальне значення моральних цінностей, а й активно утверджує їх у повсякденному житті, ставленні до інших людей і себе самої, виявляючи такі моральні риси, як працелюбність, доброта, справедливість, толерантність, щирість, сумлінність, повага до іншої людини, почуття власної гідності, відповідальність, принциповість (М. Боришевський). Ці характеристики моральності особистості виявляються і в її непримиренному ставленні до фальші, цинізму, лицемірства, підла-

бузництва, лінощів, неробства та пов'язаного із цим паразитичного існування, утриманства.

Обґрунтовано певний зв'язок між телевізійними передачами, в яких переважає цинізм, фальш, лицемірство, жорстокість, насильство, й асоціальними проявами в поведінці молоді, правопорушеннями, злочинами, що є невід'ємними складовими загальної криміногенної ситуації в країні і збігаються з її тенденціями та напрямками розвитку.

Рівень моралі, культурні запити і потреби сучасної молоді є однією з найзначиміших соціокультурних характеристик українського суспільства, а специфіка соціалізації молодих людей визначає майбутнє України. Тому діяльність телебачення, що формує інтереси та потреби тієї чи іншої людини й українського суспільства загалом, повинна спрямовуватися, зокрема, на формування високих моральних якостей, національної свідомості, громадянської гідності.

Базуючись на науковій оцінці медіанасильства, яку надав професор Б. Потятиник, і на психологічних дослідженнях впливу телебачення на молоде покоління кандидата психологічних наук Н. Максимової, можна класифікувати телевізійні передачі, які негативно впливають на підсвідомість, на такі різновиди: фільми жахів, бойовики, фільми із сексуальними епізодами, безпосередня та опосередкована реклама алкоголю і тютюну. Тому гігієна морально-духовного життя молоді має перебувати в центрі уваги телеорганізацій.

Основні напрями виховання молоді окреслені в Конституції України, Державній національній програмі «Освіта» та законодавчо-правових документах, наприклад, Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (грудень 1992 р.), Законах «Про позашкільну освіту» (червень 2000 р.), «Про захист суспільної моралі від продукції, що пропагує порнографію» (листопад 2003 р.), указах Президента, постановках Верховної Ради та Кабінету Міністрів України. Про роль засобів масової інформації у вихованні молодого покоління йдеться в законах «Про телебачення і радіомовлення», «Про інформацію», «Про національну раду України з питань телебачення і радіомовлення» та інших (ці документи представлені в електронній мережі Інтернет під рубрикою «Право», систематизовані в збірнику документів «Українське законодавство: засоби масової інформації» (2004 р.) та ін.). Виокремлено роль засобів масової інформації в процесі морального, духовного, патріотичного виховання молоді. Телебачення покликане не лише інформувати, розважати, а й виховувати. Хоча в сучасних умовах ЗМІ не можуть не розважати, особливо це стосується телебачення і радіо. Ця функція за ними за-

кріплена й надалі, підкреслює професор В. Й. Здоровега. Але в процесі тих соціальних змін, які відбулися за останній час, чітко проявилася інша функція мас-медіа — резонатора й аналізатора подій. Мас-медіа мають виконувати обов'язки аналітика, який може оцінювати ті чи інші події, не тільки інформувати, а й дискутувати, тобто подавати різні погляди.

Суть телебачення зумовлює його патерналістське покликання сприяти людині в тому, щоб вона ставала високоморальною, національно свідомою, культурною. Телебачення як один із видів соціальних інститутів, що належать до ЗМІ, успішно може виконувати притаманні йому функції: інформаційно-пізнавальну, просвітницько-педагогічну, естетично-розважальну, соціально-організаторську тощо.

Формування духовності молоді — складний психолого-педагогічний, політико-ідеологічний процес, який потребує врахування: а) нових наукових досліджень про людину: її природу, освіченість, національну свідомість; б) активного розвитку електронних засобів масової інформації. Ці чинники змінюють традиційну систему духовного виховання молоді. Нині в Україні об'єктивно існує попит на молоду людину, котра, крім того, що має позитивні риси (освіченість, професіоналізм, особиста чесність, відданість суспільній справі тощо), є ще й достатньо динамічною, творчою, амбітною, пасіонарною, максималістичною щодо дотримання українських державницьких інтересів, зорієнтованою насамперед на надособистісні цінності та високі духовні ідеали.

Телебачення як особливий засіб комунікації найповніше поєднує психолого-педагогічні можливості впливу на виховання, навчання, освіту, розвиток молодого покоління. У цьому разі важливим є те, щоб найпопулярніші серед молоді програми (телефільми, музичні та розважальні передачі) мали національну основу. Досягти цього можна за умови успішного здійснення державою, суспільством і системою телебачення головних етапів соціокультурного розвитку: 1) створення належних умов для функціонування молодіжної культури надасть можливості розвиватися інфраструктурі українського шоу-бізнесу; 2) телебачення зможе активно реагувати на всі вияви молодіжної культури, які після реалізації завдань першого етапу матимуть якісно новий рівень, що вможливить третій етап; 3) українське телебачення стане каталізатором молодіжних процесів в Україні і мінімізує нинішнє домінування в Україні російського телебачення; 4) це сприятиме долученню російськомовної молоді сходу та півдня України в українське молодіжне середовище.

Прищеплення юнакам і дівчатам загальнолюдських морально-духовних цінностей можливе лише через виховання національної свідомості відповідно до історичних, географічних, економічних, етнографічних, психологічних особливостей української спільноти. Завдяки правдивій, об'єктивній звуковій і зображальній інформації молоде покоління може відчуті дух життя, почути голос минулого, поговорити з майбутнім, утвердити в собі високу духовність і моральність. Цьому процесові можуть продуктивно сприяти розважальні телевізійні програми, якщо будуть насичені позитивною енергією поваги до українського народу, його культури, традицій, звичаїв, задовольнятимуть не примітивні й вульгарні запити, а здорові естетичні смаки, підвищуватимуть інтелектуально-освітній, національно-духовний рівень молодих глядачів, пропагуватимуть високі морально-етичні норми.

Слід вивчити і задовольнити потреби нового покоління, яке, за статистичними даними, в майбутньому політична ситуація цікавитиме значно менше, ніж більшість глядацької аудиторії сучасності. Молодь цікавиться інформацією про розвиток новітніх технологій, пізнавальними матеріалами про історію та перспективу цивілізацій. І того, хто зможе виконати всі ці вимоги в інформаційному просторі, вважатимуть лідером на ринку ЗМІ у XXI ст. Будь-яке суспільство має задовольняти власні інформаційні потреби. Суспільство, що має можливості це зробити, не тільки не відчуває інформаційного голоду, а й ототожнюється з функціонуванням демократії в ньому.

Усвідомлення українським суспільством необхідності створення продуманої, послідовної державної стратегічної програми щодо підтримки телеканалів, які сприяють утвердженню духовно-національних ідеалів, є запорукою успішної реалізації специфічних особливостей телебачення бути засобом не лише інформування, розважання, а й морального, національно-патріотичного, релігійного виховання найважливіших складників процесу формування духовності молоді.

Добро як моральна категорія — не готовий зразок, його необхідно безперервно творити й підживлювати також і засобами телебачення. Молоді телеглядачі засвоюють взірці поведінки на телеекрані так само, як певні моделі поведінки в сім'ї, школі, вищому навчальному закладі, виробничому колективі, на вулиці. Негативне збудження, спричинене телеекраном, може трансформуватися в реальну агресію. Відеопродукція провокаційного агресивного змісту, яка пропагує насильство, жорстокість, порнографію, фактично блокує високе морально-духовне визрівання молоді людини. Чужомовні

розважальні, пісенні телепередачі не найкращої якості породжують у деяких представників української молоді псевдоестетичний конформізм, скептичне, а то й зневажливе ставлення до національної музичної культури, нігілізм.

Формування національно-патріотичних почуттів як духовної категорії — це цілеспрямований, систематичний, регульований виховний процес. Однак телевізійники під час підготовки матеріалів не завжди зважають на визначені педагогами і психологами вікові етапи формування національно-патріотичної свідомості, до яких належать:

- 1) етап раннього етнічного самоусвідомлення;
- 2) етап національно-політичного самоусвідомлення;
- 3) етап державно-патріотичного самоусвідомлення.

Завдяки телевізійному екрану національні обряди, звичаї, традиції мають значний вплив на патріотичне виховання, оскільки завжди підтримуються громадською думкою і, періодично повторюючись, водночас формують духовний світ молоді людини.

Телебачення має унікальні можливості для того, щоб об'єктивно оцінити минуле, утвердити в молодого покоління національну історичну пам'ять, адже історія України багата на приклади героїзму, самопожертви, високих злетів духу заради незалежності. Телевізійні нариси, есеї, документальні фільми про видатних синів і доньок українського народу, політичних, державних діячів, письменників, етнографів, істориків, філософів, фольклористів, літературознавців, учених, винахідників, господарників зацікавлюють глядачів, спонукаючи їх до роздумів, позитивно впливаючи на процес національно-політичного самоусвідомлення.

Молодь переглядає різні телевізійні передачі. І не кожна з них надає позитивну інформацію, насичену духовно-інтелектуальним змістом. Справжню цілісність людського життя відображає духовність, яка в нинішній період глобалізації є найвищою цінністю, основою науково обґрунтованого стратегічного спрямування розвитку національної економіки, політики, освіти, науки, культури, мистецтва тощо.

Засвоєння людиною світоглядних, моральних, духовних орієнтирів відбувається в молодому віці, тому ситуацію в молодіжному середовищі можна розглядати як умовну модель майбутнього українського суспільства. Висвітлення телебаченням історії, культури, мистецтва, літератури, звичаїв, традицій, позбавлення від упередженості, різноманітних табу, піднесення на високий духовно-моральний щабель справжніх національних святинь, утвердження у

свідомості україноцентризму, максималістської культури державотворення є надто важливими для національної злагоди, поліпшення майбутнього життя.

Висновки. Останнім часом виникають умови для переходу від моделі медіакратії до моделі відкритого діалогу в суспільстві, утвердження в журналістському середовищі морально-національного, патріотично-громадянського типу мислення, що сприятиме усвідомленню телевізійними працівниками необхідності допомогти молодим людям засобами телебачення пізнати своє національне «Я», відчутти, зрозуміти, що любов до України — чинник найвищого діяльного, духовно-національного самоусвідомлення, самовизначення.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з висвітленням напрямів формування інформаційних потреб молоді в телевізійному медіа-просторі.

Список використаних джерел

1. Беда П. Інтереси держави не заперечують свободи / П. Беда // Уряд. кур'єр. — 2001. — №10.
2. Князева М. Л. «Черная культура» и светлый человек / М. Л. Князева // Педагогика. — 2001. — №3. — С. 97–101.
3. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. — Київ : ПАРАПАН, 2003. — 240 с.
4. Лизанчук В. В. Радіожурналістика: засади функціонування : підручник / В. В. Лизанчук. — Львів : ПАІС, 2000. — 366 с.
5. Москаленко А. З. Два кити: Журналістика як система засобів масової інформації. Журналістика перехідного періоду / А. З. Москаленко. — Київ : Школяр, 1997. — 360 с.
6. Пугачев В. П. Политология. Справочник студента / В. П. Пугачев. — М. : Филол. общество «Слово», 1999. — 576 с.
7. Пугачев В. П. Введение в политологию : учеб. для студ. высш. учеб. завед. — 3-е изд., перераб. и доп. / В. П. Пугачев, А. И. Соловьев. — М. : Аспект Пресс, 1997. — 447 с.

References

1. Beda P. Interesy derzhavy ne zaperechuiut svobody / P. Beda // Uriad. kurier. — 2001. — №10.
2. Kniazeva M. L. «Chernaia kultura» y svetlyi chelovek / M. L. Kniazeva // Pedahohyka. — 2001. — №3. — S. 97–101.
3. Krymskyi S. B. Zapyty filosofskykh smysliv. — Kyiv : PARAPAN, 2003. — 240 s.
4. Lyzanchuk V. V. Radiozhurnalistyka: zasady funktsionuvannia : pidruchnyk / V. V. Lyzanchuk. — Lviv : PAIS, 2000. — 366 s.
5. Moskalenko A. Z. Dva kyty: Zhurnalistyka yak systema zasobiv masovoi informatsii. Zhurnalistyka perekhidnoho periodu / A. Z. Moskalenko. — Kyiv : Shkoliar, 1997. — 360 s.
6. Pugachev V. P. Politologiya. Spravochnik studenta / V. P. Pugachev. — M. : Filol. obshchestvo «Slovo», 1999. — 576 s.
7. Pugachev V. P. Vvedeniye v politologiyu : ucheb. dlya stud. vyssh. ucheb. zaved. — 3-e izd., pererab. i dop. / V. P. Pugachev, A. I. Solovyev. — M. : Aspekt Press, 1997. — 447 s.

UDC 654.197:008

FORMATION OF INFORMATION NEEDS OF YOUTH IN TELEVISION MEDIA-SPACE

Velykyi Yu. Yu., Lecturer, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

grosman2009@yandex.ua

The aim of the article is to investigate the factors of influence on the formation of youth spirituality, as well as the best options and mechanisms for the spiritual education of young people via television.

Research Methodology. To analyze this problem the author applies the following methods: the historical method was used to understand the historical and philosophical aspects of spirituality and evaluation of public policy regarding the formation of the spiritual needs of young people; the conceptual method and structural analysis were used in the clarification of themes and genre of different TV programmes; the statistical method was used to analyze the interest of young people in the telecast; the content analysis and descriptive and systematic methods of synthesis were used to assess the semantic content of television programmes.

Results have been obtained due to the nature of the development of themes associated with the comprehensive review of the role and importance of modern Ukrainian television in shaping the spirituality of young people and an attempt of a systematic understanding of programme policy on television.

Novelty of this work is contained in the nature of the role as well as importance of modern Ukrainian television in shaping youth spirituality.

The practical significance. The level of morality and cultural needs as well as the needs of today's youth are the most significant cultural characteristics of Ukrainian society. The specificity of young people's socialization will determine the future of Ukraine. Television activity that forms a person's interests and needs in particular and the Ukrainian society in general, should focus on the formation of high moral character, national identity and civic dignity.

Key words: *spirituality, spiritual values, youth, education, television, morality, religiosity, national consciousness.*

Надійшла до редколегії 06.04.2015 р.